

**Skjøtselsplan for Svisdal; Lykkjeliin (15/4),
Sunndal kommune, Møre og Romsdal fylke.**

Bioreg AS Rapport 2016 : 06

BIOREG AS

Rapport 2016:06

Utførende institusjon: Bioreg AS http://www.bioreg.as/	Kontaktpersonar: Finn Oldervik	ISBN-nr. 978-82-8215-313-3
Prosjektansvarleg: Finn Oldervik 6693 Mjosundet Tlf. 71 64 47 68 el. 414 38 852 E-post: finn@bioreg.as Tlf. 915 27 072 E-post: solfrid@bioreg.as	Oppdragsgjever: Fylkesmannen i Møre og Romsdal ved Geir Moen	Dato: 30.10.2016
Referanse: Lien Langmo, S. H. & Oldervik, F. G. 2016. Skjøtselsplan for Svisdal; Lykkjeliin (15/4) i Sunndal kommune, Møre og Romsdal Fylke. Bioreg AS rapport 2016 : 06. ISBN; 978-82-8215-313-3..		
Referat: Rapporten skildrar naturverdiar og artsmangfald for ein slåttemarkslokalitet, Lykkjeliin på garden Svisdal Østre, (gnr 15/4), i Sunndal kommune. Vidare gjer rapporten greie for dei skjøtselstiltaka som bør setjast i verk for å ta vare på dei biologiske verdiane som er knytt til lokaliteten.		
4 emneord: Kulturlandskap Naturtype Skjøtselsplan Slåttemark		

Figur 1. Foto 12.07.2015, Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS ©. Bildet viser øvste del av lokaliteten.

Innhald

Innhald	3
Føreord	4
A. Generell del	5
Slåttemarksutformingar på Vestlandet	5
Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarker	6
B. Sunndal; Svisdal: Lykkjeliin (gnr 15/4).	8
Ortofoto/kart	14
Bilete	14
Kjelder	16
Litteratur:	16
Munnlege kjelder:	16
Internett:	16
Vedlegg 1. Artsliste	17
Vedlegg 2. Definisjonar	18
Vedlegg 3. Vegleiing til skjøtelsplanskjema, B - spesiell del	20
Søkbare eigenskapar:	20
Områdebeskrivelse	20
Skjøtelsplan	21

Føreord

I samsvar med ei nasjonal handlingsplan for å taka vare på dei attverande slåttemarkane i Norge vart det teke initiativ til å laga dei første skjøtselsplanane for Møre og Romsdal alt i 2010. Det er Fylkesmannen ved Geir Moen som samordnar dette arbeidet i fylket. Når det gjeld den aktuelle slåttemarkslokaliteten på Svisdal i Sunndal (Lykkjeliin), så vart den registrert den 12. juli 2015 av Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS etter oppdrag frå Fylkesmannen i Møre og Romsdal. Lokaliteten har vore beita, men ikkje slått dei fleste åra i seinare tid.

Skildring av slåttemark: Med slåttemark meinast ei open eller svært spreidd tresett semi-naturleg eng med vegetasjon som er avhengig av tradisjonell slått, og som framleis er prega av dette. Slåttemark førekjem både i innmark og utmark. Kantsoner avhengig av slått er inkludert i typen.

Teknisk definisjon: Slåttemark inngår i T 32 (NiN 2.0) Semi-naturleg eng (tidlegare T4 Kulturmarkseng i NiN 1.0) med grunnleggjande hevdform slått (Y1) og er vidare delt inn etter kalkinnhald (KA), hevdintensitet (HI) og uttørkingsfare (UF).

Vi har ikkje justert skildringa i Naturbase på noko punkt, då skildringa er heilt ny.

Denne slåttemarka er ein del av bnr. 4 på Austre Svisdal (Lykkjåinn i deglegtalen) i Sunndal kommune og ligg søraust i kommunen om lag 32 km i luftline søraust for Sunndalsøra. Nærare bestemt ligg den ved elva Grøddøla om lag 600 moh. Lokaliteten ligg i eit område med ganske mykje dyrkamark, men også med mange slåttemarkslokalitetar.

Skjøtselsplanen for denne lokaliteten har som hovudoppgåve å taka vare på det opphavlege artsmangfaldet, og då ved ein skjøtselsmåte som liknar mest mogleg på den tradisjonelle, dvs. med minimal gjødsling og relativt sein slått, samanlikna med dagens siloslått. At lokaliteten vert slått også i framtida, er likevel den aller viktigaste føresetnaden for å oppretthalde dei verdiane som er registrert her!

Vi vil med dette få takke Fylkesmannen i Møre og Romsdal v/Geir Moen for oppdraget og for eit godt samarbeid om prosjektet. Så vil vi også rette ein takk til brukaren av den aktuelle slåttemarka, Terje Svisdal for velvilje når vi har ringt og bedt om opplysningar.

Mjosundet i Aure 30.10.2016

Rissa 30.10.2016

For Bioreg AS

Finn Gunnar Oldervik

Solfrid Helene Lien Langmo

A. Generell del

Slåttemarker er areal som vert regelmessig slått. Semi-naturleg slåttemark eller såkalla kulturmarkseng, er slåttemarker som er forma gjennom rydding og lang tids tradisjonell slått. Dei er ofte overflatelydda, men ikkje oppdyrka og tilsådd i seinare tid, og ikkje eller svært lite gjødsla. Dei vert slått seint i sesongen. Slåttemarkene vert eller vart gjerne haustbeita og ofte også vårbeita. Korleis slåttemarkene har vore skjøtta varierer noko frå stad til stad og frå landsdel til landsdel. Slåttemarkene er urte- og grasdominerte og oftast svært artsrike. Dei kan vere opne eller tresette.

Tresette slåttemarker med styvingstre som vert hausta ved lauving er i dag svært sjeldne. Slike såkalla lauvenger vart gjerne beita om våren, slått ein gong seint om sommaren og beita om hausten. I tillegg vart greinene på trea hausta til fôr med eit tidsintervall på 5-8 år. I gammal tid spelte også myr ei viktig rolle som slåtteareal (slåttemyr). Dei fleste jordvassmyrane i Noreg har tidlegare vore slått, men myrslåtten tok i stor grad slutt for ganske lenge sidan og vart praktisert berre nokre få stader fram til slutten av 1950-åra. Nokre av slåttemyrane gror att, medan andre endrar seg mindre, her er det truleg få tydelege biologiske spor frå slåttedrifta. Det er registrert få lauvenger og slåttemyrar som framleis er i hevd.

Dei ulike slåttemarkene høyrer til blant våre mest artsrike naturtypar, og er viktige også for andre organismar enn karplantar. T.d. er rundt 70 prosent av dagsommarfuglane våre knytt til open engvegetasjon (særlig urterik slåttemark) og fleire vadefuglar brukar strandenger (slått eller beita) som hekkeområde og rasteplassar under trekket. I tillegg har slåttemarker mykje å seia for mange truga artar av beitemarksopp. Slåttemark kan ikkje erstattast av beitemark, fordi dei inneheld vegetasjonstypar og fleire artar som ikkje klarer seg i område som berre vert beita. Samanlikna med naturbeitemark har slåttemark generelt det høgaste artsmangfaldet og dei største bestandane av fleire truga engartar. Gjennom historia har slåttemark vore, og vil framleis vere, om vi tek vare på dei, viktige "levande genbankar". I tillegg er dei berekraftige økosystem som har vore eit nøkkelement i norsk landbruk i fleire tusen år. Men driftsendringar på 1900-talet har ført til at slåttemark no er mellom våre mest truga naturtypar.

Slåttemarksutformingar på Vestlandet

Den store variasjonen i slåttemarksvegetasjonen i Noreg er enno berre delvis kartlagt. I det følgjande har vi likevel prøvd å peike på nokre utformingar av slåttemarksvegetasjon som er særigne for Vestlandet og dermed gir fylka her eit særskilt forvaltningsansvar. Vi gjev òg døme på nokre verdifulle lokalitetar.

I Møre og Romsdal har ein svært godt oversyn over tradisjonelle slåttemarker fordi det her nyleg er gjort ei samanstilling av kunnskapen om denne naturtypen (Jordal 2007). 178 lokalitetar vert omtala i rapporten frå dette prosjektet, og slåttemarker er registrert i 29 av dei 37 kommunane i fylket. Lokalitetane finst likevel først og fremst konsentrert innan mindre geografiske område, og kommunane Stordal (22 lokalitetar, særleg i Nørdredalen), Rauma (28 lokalitetar, særleg i øvre Romsdalen), Tingvoll (19 lokalitetar, særleg i Vågbø-Holmeide) og Sunndal (16, særleg ved fjellgardane) har flest kjende lokalitetar. Frisk fattigeng, ofte med stort artsmangfald, er truleg den viktigaste vegetasjonstypen. 64 raudlisteartar er registrert i dei registrerte slåttemarkene (13 karplantar, 1 sommerfuglart og 50 soppantar).

- Ein særleg verdifull lokalitet er Skutholmen, Fræna, der det finst eit heilskapleg fiskarbondelandskap som vert skjøtta tradisjonelt og har mange gamle kulturlandskapselement m.a. mange små 1x2-meters potetåkrar i bergskortene. Slåttemarkene vert slått med ljå. Her finst mange raudlista beitemarksopp. Staden er veglaus og kan nåast med robåt over eit 50 meter breitt sund.

- Langs Grøvvassdraget (Sunnal, utvalt for MR i 2008) og i øvre Romsdalen (Rauma) finst tørre-friske slåttemarker med fleire tørrrengsartar som *Pilosella*-artar og sjeldne soppar.
- Stordal kommune har kanskje landets største bestandar av kvitkurle som i stor grad er knytt til restar av slåtteemark.
- Nordre Sunnmøre er eit kjerneområde for solblom. Meir enn 30 000 blomsterstenglar er registrert innan dette området. Dessverre er det no berre sporadisk hobby slått igjen her.

I Hordaland har m.a. Losvik (1988) studert slåttemarksvegetasjon. Viktige lokalitetar finst m.a. i Urangsvåg, Bømlø, Gjuvsland og Varaldsøy.

I Sogn og Fjordane har miljøet rundt Ingvild Austad på Høgskulen over fleire tiår forska på og gjort ei rekkje registreringar i dei tradisjonelle slåtteengene i fylket. Kystblåstjernerdominerte slåttemarker finst i ytre kyststrok, m.a. i Gåsvær i Solund, og lokalitetane Sandøyna, Vilnes og Hamna i Askvoll. Ein viktig slåttemarkslokalitet finst på Øvre Ormelid, ein hyllegard i Luster. Her finst tørrrenger med m.a. brudespore, vanleg nattfiol og bakkesøte. Det er registrert mange slåttemarker i Sogn og Fjordane, men fleire av registreringane er gjort for relativt lenge sidan og stoda i dag er uviss. På Grinde i Leikanger finst ei flott lauveng der både trea og enga framleis vert haldne i hevd.

I Rogaland er det registrert få slåttemarker. I Funningsland, Hjelmeland finst ei dei få attverande solblomslokalitetane i fylket. Diverre vert den ikkje slått no.

Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle slåttemarker

Skjøtsel

Beste måten å skjømte ei gammal, artsrik eng på, er å følgje opp den tradisjonelle driftsforma, utan gjødsling og med sein slått. Det tradisjonelle slåttetidspunktet har variert noko frå stad til stad avhengig av klima og høgd over havet. Difor er det viktig å finne ut kva som har vore vanleg på den aktuelle lokaliteten eller i nærområdet frå gamalt av. Slått før 10. juli var svært uvanleg.

Ein bør nytte lett reiskap (ljå, tohjuls slåmaskin eller lettare traktor) der det er mogleg. Graset må bakketørkast eller hesjast før det vert fjerna. I tillegg til at ein får tørt og godt høy, er bakketørkinga viktig for at frøa til engartane både skal få modne ferdig og vert liggjande att på enga når høyet vert samla saman og køyrd vekk.

Mange stadar på Vestlandet har engene i tillegg vore beita, anten vår eller haust eller begge delar. Berre beiting kan ikkje erstatte slått, men er dette einaste moglege skjømte i en periode, er storfebeiting det mest skånsame. Storfeet vel ikkje ut "godbitane" slik sauene gjer. Men beitepresset må ikkje vere for stort, og ein må rekne med noko manuell etterrydding. Der ein har tidlegblømande artar, som til dømes svartkurle, er det særleg viktig at ein unngår vårbeite.

Restaurering

Når det gjeld restaurering av enger som er i attgroing og utviding av eksisterande slåtteareal er det viktig å ikkje setje i gang med meir omfattande restaurering enn det ein klarar å følgje opp med skjømte i ettertid.

Dersom det er mange delfelt som skal restaurerast, kan det vere lurt å ta det trinnvis over fleire sesongar. Slik vert det meir overkomeleg, og ein får erfaring med kor omfattande dei ulike tiltaka er og kor mykje ein kan vente å få gjennomført per sesong.

Hogst/grovrydding bør helst gjennomførast på frosen og gjerne bar mark. Då unngår ein skadar på undervegetasjonen, og samstundes er det enklare å få ein lågast mogleg stubbe. Rydding i snø kan vere meir tungvint. Mindre buskar og oppslag kan òg ryddast om sommaren når det er tørt og mykje av biomassen er samla i blada.

I slåtteenger som *ikkje* har vore tresette er det ikkje noko poeng i å setje att tre ved rydding, men gamle styvingstre bør få stå. Eit og anna lauvtre med fin og vid krone kan òg gjerne få stå. Alle gran/furu og framande treslag bør fjernast.

Etter hogst er det særleg viktig at alt ryddeavfall, kvist, stubbar og liknande vert samla saman og brend på eigna stader, og aller helst frakta ut av området. Dette for å unngå unødig oppgjødsling. Ryddeavfall som ligg spreidd utover vil elles fort føre til ny dominans av uønska snarveksande, konkurransesterk vegetasjon. Av same grunn er oppflising og spreiring av flis i området ikkje å tilrå.

Attståande biomasse vil ta opp noko av næringa som vert frigjort frå daude røter av tre og buskar som har vert rydda bort. Dette gir ein gjødslingsverknad som lett fører til uønska nitrogenkrevjande artar (t.d. bringebær og brennesle). Gradvis opning er difor viktig. Gjødslingsverknad saman med auka ljosinnstråling fører gjerne òg til ein del etterrenning. Det er mest effektivt å slå lauvrenningane i juli, når det er minst energi samla i rotsystemet. Dette fell normalt saman med slåttetidspunktet. Det kan likevel vere nødvendig å rydde lauvrenningar fleire gonger dei par første sesongane.

Osp spreier seg ved rotskot, og rydding kan i mange tilfelle føre til omfattande renning. Det kan difor løne seg å ringborke osp ved å skjere eit ca. fem cm breitt band rundt treet nedanfor den nedste greina. Det er viktig at snittet er såpass djupt at all borken forsvinn, slik at transporten av næringsstoff stoppar heilt opp. Det er lettast å ringborke om våren. Etter tre somrar må dei daude trea fjernast.

Stubbar må kappast heilt ned til bakken, anten i samband med hogsten eller ved etterrydding på barmark. Større stubbar vil rotne fortare om ein skil borken frå veden med eit spett eller liknande, og deretter stappar jord i mellom. Med unntak av osp og or kan ein òg unngå renningar på denne måten. Dette kan t.d. vere aktuelt i kantar som hindrar ljosinnstråling til slåttemarka.

Problemartar som bringebær- og rosekratt, brennesle og mjødukt vil normalt forsvinne ved slått over tid. Men for å få dei bort kan det i byrjinga vere nødvendig å slå fleire gonger per sesong med ljà eller krattryddar. Felt med einstape bør slåast ned med kjepp, ikkje skjerast ned. På denne måten held bregna fram med å transportere næring frå røtene, og utarmar dermed rotsystemet sitt. Bregna bør så fjernast om hausten.

For meir utfyllande stoff om skjøtsel, restaurering og hevd:

Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker er å finne på DN sine heimesider: <http://miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/Annet/Skjotselsboka/>

B. Sunndal; Svisdal: Lykkjeliin (gnr 15/4).

SØKBARE EIGENSKAPAR (for Naturbase)							
Namn på lokaliteten Svisdal, Østre; Lykkjeliin				Kommune Sunndal		Områdenr.	
ID i Naturbase BN00110038		Registrert i felt av: Solfrid Helene Lien Langmo				Dato: 12.07.2015	
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige) Referanse: Langmo, S. H. L. & Oldervik, F. G. 2016. Kartlegging av utvalde naturtyper i Møre og Romsdal i 2015. Bioreg AS. Rapport 2016 : 02. ISBN 978-82-8215-307-2 Terje Svisdal 2015 og 2016. Telefonintervju. Jordal, J. B., 2000: Biologiske undersøkingar på fjellgardane og i seterdalane i Grøvvassdraget, Sunndal kommune. Statusrapport for kulturlandskapet. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Landbruksavdelinga, rapport nr. 3-2000. 84 s. ISSN 0906-0363. ISBN 82-91585-12-1. Jordal, J.B., 2004. Et gløtt inn i Sunndalsnaturen – en kartlegging av viktige naturtyper. Sunndal kommune, rapport. 262 s. ISBN 82-990812-7-0.						Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:	
Hovudnaturtype: Slåttemark D01				100 % andel		Utform.: Fattig slåtteeeng (D0126)	
Tilleggsnaturtyper: Ingen				100 % andel			
Verdi (A, B, C): B			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.)				
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11) Ingen							
Stadkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (no):			Vegetasjonstypar:
< 20 m	x	God	x	Slått		Torvtekt	Frisk fattigeng (G4) etter Fremstad (1997).
20 - 50 m		Svak		Beite	x	Brenning	
50-100 m		Ingen		Pløying		Park/hagestell	
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling			
		Dårlig		Lauving			
OMRÅDESKILDRING (For Naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)							

INNLEIING

Lokalitetsskildringa er utarbeidd av Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS, basert på eige feltarbeid 12.07.2015 i samband med kartlegging av utvalde naturtypar på oppdrag for Fylkesmannen i Møre og Romsdal. Lokaliteten er ikkje tidlegare undersøkt av fagfolk, men vart meldt inn som potensiell slåttemark av brukaren. Det er registrert mange viktige kulturmarkslokalitetar i nærområda.

PLASSERING OG NATURGRUNNLAG:

Lokaliteten ligg nedanfor Fjellgardan i Sunndal kommune. I sør grensar lokaliteten til elva Grødøla og Svøufallet. Elles er den avgrensa av kulturmark på alle kantar, både meir oppgjødsla eng og i vest av ei anna slåttemark (Nestuliin). Berggrunnen består i fylgje berggrunnskartet av metasandstein, glimmerskifer, amfibolitt, hornblendegneis og glimmergneis, stadvis migmatittisk. Lausmassane består av breelvavsetningar. Området ligg i mellomboreal (MB) vegetasjonssone, og i svakt oseaensk (O1) vegetasjonssesjon.

NATURTYPER, UTFORMINGER OG VEGETASJONSTYPER

Lokaliteten er avgrensa som naturtypen slåttemark av utforminga rik slåttetørreng (100 %). For det meste er enga veldrenert, og i tillegg finst ein del svært grunnlendte parti og nokre små bergknausar. Etter NiN er lokaliteten å rekne som seminaturleg eng (T 32). Naturtypen kultur-markseng der slåttemark er inkludert er vurdert som Sårbar - VU i Norsk raudliste for naturtypar frå 2011, medan slåtteeng i seg sjølv er vurdert som sterkt truga - EN. Dette er også ein utvalt naturtype etter naturmangfaldlova.

ARTSMANGFOLD

Innanfor lokaliteten dominerer dunhavre i store parti. Ut over dette dominerer artar som engkvein, gjeldkarve, kvitmaure, lintorskemunn og raudknapp. Elles finst mellom anna blåklokke, flekkmure, gulaks, hare-rug, marinøkkel (nokre få spreidde individ), markjordbær, raudkløver, raudsvingel, rundskolm, smalkjempe, småengkall, tepperot og tviskjeggveronika. På bergknausane finst mellom anna augnetrøyst sp, blå rapp, hårsvæve, småbergknapp, småsmelle, småsyre, sølv mure, tiriltunge, vill-lin og åkerstemor. I tillegg finst enkelte område meir prega av attgroing, med parti dominert av artar som gulskolm, hundegras, og stadvis noko bringebær og reinfann, men også her dunhavre.

I nedste delen av lokaliteten finst nokre osperenningar. Ein del av det nemnde artsmangfaldet held i sør fram også utanfor lokaliteten, i skråninga ned mot Grødøla. Potensialet for sjeldne og raudlista artar av beitemarksopp er vurdert som godt innanfor det meste av lokaliteten, og særleg i dei partia der hundegraset manglar. Jordal (2004) skildrar i tillegg funn av mellom anna berggull og sandarve.

BRUK, TILSTAND OG PÅVERKNAD

Historikk: Østre Svisdal (Lykkjåinn i daglegtalet), som er det offisielle namnet på Gnr 15/4 i Sunndal, har inga lang historie som sjølvstendig bruk. Det var i 1908 at bruket vart utseld frå bnr 2 og skyldsett som eige bruk i følge bygdeboka (Seljedal 1965). Kjøparen i 1908 var Ivar Larsson Svisdal frå Ne'stu (bnr 2). Ivar var lærar og i 1912 selde han garden til broren, Ola Larsson Svisdal. Ola og familien dreiv garden om lag til 1945 og dei dreiv både med mjølkeproduksjon og sauehald. Odelsarving, Lars O. Svisdal (f. 1909) tok over gardsbruket etter foreldra og saman med kona, Harriet dreiv det fram til om lag 1973 da han vart sjuk (parkinson). Sonen Torleif dreiv da garden saman med mora fram til 1986 da han overtok bruket. Det hadde heile tida vore vanleg gardsdrift på bruket med mjølkeproduksjon, ungdyr og sauehald. Også etter at Torleif tok over vart den tradisjonelle gardsdrifta vidareført, men om lag i 1990 ville ikkje mjølkebilten koma fram til tunet på Lykkjåinn, så frå den tid har det ikkje vore mjølkeproduksjon på garden. Torleif held likevel fram med ungdyr og sauehald fram til han fekk ein leigavtale med Terje Svisdal i 1999. I følge Torleif vart Lykkjeliin slått fram til 1999. Torleif var den siste som slo grasen her.

Nyare bruk: Frå 1999 har som nemnd Terje Svisdal leigd Lykkjåinn frå Torleif og også Terje driv med sauehald. Terje har ikkje slått i Lykkjeliin etter at han tok over, men har vår- og haustbeita der med sau. Terje bur i Oppdal og har kjøpt seg eit gardsbruk der. Sauene beitar vår og haust i Lykkjåinn, medan dei er på beite i Grøvudalen og områda rundt resten av beitesesongen. I følge munnlege kjelder (Terje Svisdal), så var det i den øvre delen av Lykkjeliin dyrka korn så seint som i 1972-73. Same kjelde seier at det neppe har vore nytta kunstgjødsel her etter 1986 som var året då Torleif Svisdal formelt vart eigar.

Situasjonen i dag: For det meste er artsmangfaldet innanfor lokaliteten jamt fordelt, og enga er dominert av naturlege ikkje innsådde artar. Lokaliteten er ikkje slått på ei stund, og ber preg av dette. Spesielt gjeld dette dei partia der hundegraset er mest dominerande. Det finst spor etter eldre plogfurer her, samt svake spor etter gjødsling. Spora etter pløying er mest tydeleg i øvre delen der det i følge Svisdal vart dyrka korn så seint som i 1972-73. I nord er lokaliteten delvis avgrensa av ein steingard. Ei høgspenline kryssar enga frå vest mot aust. Også areal i nordaust utanfor lokaliteten, som i dag er meir dominert av bringebær og hundegras, er å rekne som restaureringsareal om skjøtselen vert sett i gang innanfor lokaliteten.

FRAMANDE ARTAR

Vårpengeurt.

SKJØTSEL OG OMSYN

Sein slått og bakketurking av avlinga, gjerne i kombinasjon med fjerning av hundegraset rett etter slått, er tilrådeleg for å ta vare på det biologiske mangfaldet innanfor lokaliteten. Det er også viktig å hindre osp i å spreie seg. Lokaliteten må ikkje pløyast, grøftast, sprøytast eller gjødslast. Vår og haustbeite kan halda fram som før.

DEL AV HEILSKAPLEG LANDSKAP

Lokaliteten utgjer ein del av eit godt bevart kulturlandskap rundt Fjellgardane. Her er mange verdfulle lokalitetar med kulturmark, samt fleire godt bevarte gardstun. Heile landskapet vert vurdert som svært verdfullt.

VERDIVURDERING:

Ut frå faktaark for slåttemark frå juni 2015 oppnår lokaliteten høg vekt for areal (om lag 6,1 daa), låg vekt for typevariasjon og raudlistearter og middels til høg vekt for artsmangfald. Her er også potensialet for sjeldne og raudlista artar av beitemarksopp inkludert. Den oppnår elles middels vekt på påverknad ut frå at slåtten har opphøyrd for nokre år sidan, og middels til låg vekt på tilstand. Den oppnår høg vekt for landskapsøkologi i og med at den ligg nær andre kulturmarkslokalitetar. Ut frå dette oppnår lokaliteten verdien; Viktig – B. Verdien er svak, og ein er avhengig av at slåtteskjøtselen vert teke opp att, om verdien skal oppretthaldast.

SKJØTSELSPLAN				
DATO skjøtselsplan: 31.10.2016	UTFORMA AV: Finn Gunnar Oldervik og Solfrid Helene Lien Langmo		FIRMA: Bioreg AS	
UTM 32N 6931569 498846	Gnr/bnr. 15/4	AREAL (nåværende): 6,1 daa	AREAL etter evt.restaurering:-	Del av verneområde? Nei
Kontakt med grunneier/bruker (ev /informant). Før opp tidsperioder, ev datoer. Namn: Terje Svisdal, noverande brukar. Fleire telefonintervju hausten 2016. Telefonintervju og E-postutveksling med Torleif Svisdal i oktober 2016.			Type kontakt (befaring, tlf, e-post med mer). Telefonisk kontakt ved ulike høve.	

MÅL:**Hovudmål for lokaliteten:**

- Det langsiktige målet er at lokaliteten skal haldast i god hevd med årleg slått og fjerning av høy etter tørking på bakken eller eventuelt hesjing. B-verdien på lokaliteten skal oppretthaldast ved at populasjonar av ev raudlista artar av beitemarkssopp og karakterartar av kulturmarksengplantar skal haldast på same nivå som i dag, eller aukast. (For liste over karakterartar, sjå artslista i vedlegg 1!)
- Det er også eit mål at den typiske jamne slåttemarkstrukturen vert teke vare på eller vert forbetra. Slåttemarka skal liggja i eit ope landskap og kantsoner skal ikkje skuggast ut av skog og kratt.
- Slåttemarka skal ikkje gjødslast, sprøytast, grøftast eller pløyast. Det bør heller ikkje brukast beitepussar.
- Det skal ikkje nyttast tung traktorreiskap på lokaliteten. Til slått bør ein nytta tohjulsslåmaskin og/eller ljå.

Delmål for lokaliteten:

- Behov for rydding av osperenningar utanfor lokaliteten i søraust, samt noko skog i sør og sørvest. Dette for å unngå utskugging av vegetasjonen i slåttemarka.
- Eventuell transport med traktor må gjerast på frossen mark, eller helst utanfor lokaliteten.

Tilstandsmål artar:

- Artsmangfaldet i slåttemarka skal oppretthaldast eller helst aukast jfr. artslista i vedlegg 1.
- Populasjonar av artane i lista over karakterartar skal oppretthaldast eller helst aukast (Sjå artslista for lokaliteten i vedlegg 1!)
- Populasjonar av eventuelle raudlisteartar av beitemarkssopp eller frå andre artsgrupper som kan dukke opp skal oppretthaldast eller helst utvidast.

Mål for nedkjemping av problemarter/gjengroing:

- Parti dominert av artar som gulskolm, hundegras, bringebær og reinfann bør i alle fall dei første par åra slåast to gonger for sesongen. Den første slåtten vert utført som punkt slått i St-Hans-tida, og avlinga vert fjerna med det same. Den andre slåtten vert utført saman med resten av arealet.

Tiltak:

- Årleg slått ikkje før 15.07. og helst innan 15.08., tørking av graset enten på bakken eller i hesje i minst to dagar og fjerning av høyet.
- Tynning av kantskog som nemnd over. Her er det ikkje snakk om så store mengder, så det meste kan takast ut i løpet av dei to første åra. Kvisten må fjernast frå lokaliteten. Om denne vert brend (NB! Sjekk lokale brannforskrifter!), så skal dette gjerast på fast bål plass utanfor lokaliteten.
- Den første slåtten av areal dominert av artar som gulskolm, hundegras, bringebær og reinfann, skal utførast som punkt slått i St-Hans-tida, og avlinga skal fjernast med det same. Den andre slåtten ver utført saman med resten av arealet.
- Om det er interesse for dette, kan også areal utanfor den avgrensa lokaliteten, ned mot elva i sør slåast. Graset frå desse areala kan med fordel bakketurkast innanfor lokaliteten. Dette for å få frøa av artane i dette området spreidd på slåttemarka.

<p>AKTUELLE TILTAK:</p> <p>Generelle tiltak: Årlig slått ikkje før 15.07., og helst innen 15.08., tørking av graset minst to dager og fjerning av høyet</p> <p>Aktuelle restaureringstiltak, utover dei generelle: Rydding av skog og osparenningar i søraust, samt noko skog i sør og sørvest. Kvisten må også fjernast frå området</p> <p>Aktuelle årlege skjøtselstiltak, utover dei generelle: Årleg punkt slått av areal dominert av artar som gulskolm, hundegras, bringebær og reinfann med umiddelbar fjerning av avlinga</p>	<p>Prioritering (år)</p> <p>Årlig</p> <p>2016, 2018</p> <p>Årleg</p>	<p>Kostnad</p> <p>6,1 daa à kr 2000,- = kr. 12200.-</p> <p>2 dagsverk kvart av åra = kr. 5000 pr. år</p> <p>2 dagsverk kvart pr = kr 5000,- pr. år</p>	<p>Kontroll: (Dato) Haust</p>
<p>UTSTYRSBEHOV: Tohjulsslåmaskin, ryddesag, ljà, høygaffel, rive, presenning, motorsag, øks</p>			
<p>OPPFØLGING: Skjøtelsplanen skal evaluerast innan, 5 år:</p>			
<p>Behov for registrering av spesifikke artsgrupper: Beitemarksopp er lite undersøkt.</p>			
Tilskot søkt år:		Søkt til:	
Tilskot tildelt år:		Tildelt frå:	
<p>Skjøtelsavtale parter:</p>			
<p>ANSVAR: Person(-er) som har ansvar for iverksetting av skjøtelsplanen.</p>			

Ortofoto/kart

Figur 2. Dette kartet frå Gislink viser avgrensinga av den aktuelle lokaliteten merka med raudt og grøne striper. I vest ser ein også den avgrensa slåttemarkslokaliteten Nestuliin.

Bilete

Figur 3. Øvste delen av lokaliteten sett frå vest mot aust Foto; Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS © 12.07.2015.

Figur 4. Grunn- og berglendte parti i slåttemarka. Desse områda har rik turrengflora. Foto; Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS © 12.07.2015.

Figur 5. I nedkant av lokaliteten finst oppslag av osparenningar. Desse bør fjernast for å hindre utskugging av vegetasjonen innanfor lokaliteten, samt som eit ledd i å hindre osp i å spreie seg ytterlegare i området. Foto; Solfrid Helene Lien Langmo, Bioreg AS © 12.07.2015.

Kjelder

Litteratur:

Miljødirektoratet. Kartlegging av naturtyper. Verdisetting av biologisk mangfold. Ny revidert utgave av DN-håndbok 1999-13 (under revisjon).

Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12. 279 s.

Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge. Vegetasjon. Statens kartverk.

Lien Langmo, S. H. & Oldervik, F. G. 2016. Kartlegging av utvalde naturtyper i Møre og Romsdal i 2015. Bioreg AS. Rapport 2016 : 02. ISBN 978-82-8215-307-2

Munnlege kjelder:

Terje Svisdal, , Ordførarvegen 2, 7340 Oppdal. Brukar. Tlf.: 476 56 405
Torleif Svisdal, Rånesveien 17, 6531 Averøy. Tlf. 911 30 318. E-post; torleif.svisdal@gmail.com

Internett:

Dato**Nettstad**

03.10.16

Miljødirektoratet, Naturbase

03.10.16

Artsdatabanken, Raudlista, Artskart og NiN

Vedlegg 1. Artsliste

Artsliste for slåttemarkslokaliteten Lykkjeliin, Svisdal i Sunndal kommune.

Karakterartar er merka med stjerne, medan mengdeartar er merka med feit skrift

Av plantar vart det i 2015 påvist:

Karplantar:

Augnetrøyst sp, bakkefrytle*, bakkesoleie, blåklokke*, blårapp*, bringebær, **dunhavre***, **engkvein**, englodnegras, engsmelle, firkantperikum, flekkmure*, fuglevikke, geitrams, **gjeldkarve***, gjerdevikke, grasstjerneblom, **gulaks***, gulskolm, harerug*, hundregras, hundekjeks, hårsveve*, karve, kvassdå, kveke, kvitkløver, **kvitmaure***, **lintorskemunn**, marinøkkel*, markjordbær, nesler, osp, raudkløver, **raudknapp***, raudsvingel, reinfann, rundskolm*, ryllik, skogkløver, skogstorkenebb, smalkjempe*, småbergknapp*, småengkall*, småsmelle, småsyre, snauveronika, stormaure, sveve sp, sølvmure*, tepperot*, timotei, tiriltunge*, tveskjeggveronika, vill-lin*, vinterkarse, vårpenggeurt, åkersnelle, åkerstemor,

Vedlegg 2. Definisjonar

Under er ei enkel forklaring på nokre omgrep bruka i skjøtselsplanane.

Karakterartar vil i desse skjøtselsplanane seia planteartar som karakteriserer kulturmarkseng. Tidlegare vart desse artane ofte kalla naturengplantar og/eller seterartar. I mangel på noko betre viser vi til fylgjande rapport: John Bjarne Jordal og Geir Gaarder: Biologiske undersøkelser i kulturlandskapet i Møre og Romsdal i 1994. Planter og sopp i naturbeitemarkar og naturenger. Fylkesmannen i Møre og Romsdal, Landbruks-avdelingen, rapport nr. 2 - 95. ISSN 0906-0363. ISBN 82-91585-01-6. Tabellen over kulturmarksengplanter (naturengplanter) hadde nok hatt behov for ein revisjon der artsutvalet blir gjort meir spesifikt for de ulike utformingane av kulturmarkseng.

Ved å følgje denne linken kan en lasta ned rapporten til Jordal & Gaarder frå 1995. Lista står på side 15 ff i rapporten; <http://www.jbjordal.no/publikasjoner/MR1994.pdf>.

Kulturmarksengarter: Engplantar med relativt låg toleranse for attgroing og gjødsling. Oftast er dei relativt lågvaksne og krev mykje ljøs, difor blir dei ofte skugga ut av meir høgvaksne og nitrofile artar, dvs. artar som trives best på godt gjødsla mark. «Naturengplantane» er utsette i dagens kulturlandskap fordi områda der de trivst, stadig blir mindre vanlege (Jorddal og Gaarder, 1995).

I samband med utarbeiding av kartleggingssystemet **Natur i Noreg**, også kjend som NiN, er det utarbeidd lister over artar knytt til ulike naturtypar (generaliserte artslistedatasett) som mellom anna semi-naturleg eng (T 32). Desse datasetta er i sin tur brukte som grunnlag for inndeling av hovudtypen T 32 i grunntypar. I T 32 finst det i dag 21 grunntypar.

For å forstå denne inndelinga, må ein først vete kva for LKM (Lokale Komplekse Miljøvariablar) som dannar grunnlaget for naturtypen semi-naturleg eng. Desse er også omtala som gradientar. Dette er;

- Hevdintensitet (HI), som vil seie kor tydelege prega av hevd eit område er. Denne skalaen strekkjer seg heilt frå område med svært svak hevd (trinn a), som ofte tilsvarar beita skogsmark, og opp til svært intensivt hevdpreg (trinn j), som tilsvarar fulldyrka jordbruksmark
- Kalkinnhald (KA), som seier noko om kor baserikt eit område er. Skalaen strekkjer seg frå trinn a, som er svært kalkfattig, med få eller ingen basekrevjande artar, og opp til trinn i som er svært kalkrikt med mange ekstremt basekrevjande artar.
- Uttørkingsfare (UF), som seier noko om fuktigheita i marka. Denne går frå trinn a, som er frisk mark, til ekstremt tørkeutsett mark (trinn h).

For ytterlegare utgreiing om semi-naturleg eng etter NiN, sjå Artsdatabanken sine heimesider: <http://data.artsdatabanken.no/Pages/171950>.

Ytterlegare utgreiing om artsomgrepa i NiN 2.0 er gitt i vegleiar for Dokumentasjon av NiN versjon 2.1 tilrettelagt for praktisk naturkartlegging i målestokk 1 : 5000. Denne, saman med utgreiing om kartlegging etter NiN, og artikkel om korleis ulike artar fordeler seg langs viktige LKM mellom anna i semi-naturleg eng, finst på Artsdatabanken sine nettsider;

<http://data.artsdatabanken.no/KartleggingNiN>.

NB! Artiklane på Artsdatabanken sine heimesider vert oppdaterte med jamne mellomrom.

I NiN opererer ein elles med fleire uttrykk for å karakterisere artsmangfald, og korleis artane fordeler seg langs gradientane omtala ovanfor (KA, HI og UF), innanfor dei ulike grunntypene. Samla er dei artane som kan vere med å identifisere ein naturtype, i dette tilfellet semi-naturleg eng (T32), kalla for diagnostiske artar.

Skiljeartar (s) er artar som har høgare dekning/frekvens i ein av to typar som vert samanlikna. Under denne kategorien opererer ein med fleire uttrykk som

- relativ skiljeart - art som normalt har høgare dekning/frekvens i ein av to typar som vert samanlikna, men som førekjem i begge typene.
- svak relativ skiljeart (s^-)
- sterk relativ skiljeart (s^+)
- absolutt skiljeart (s^*) - art som normalt berre førekjem i ein av to typar som vert samanlikna

Eksempelvis er tyttebær rekna som ein sterk skiljeart mellom HI trinn b, og c, som tyder at tyttebæra går ut når hevdten vert for intens, som hardt beitetykk eller slått. Skogstorkenebb er rekna som sterk skiljeart mellom kalkfattig og intermediær eng, mellom KA c og d.

Tyngdepunktartar (t) er artar som har høgare frekvens og dekning i ein type (hovudtype eller grunntype) enn i eit samanliknbart utval av typar (eks andre hovudtypar i same hovudtypegruppe eller andre grunntypar som høyrer til same hovudtype). Eks. beitemarksopp er rekna som tyngdepunktartar i hovudtypen semi-naturleg eng, og som tyngdepunktartar langs gradienten hevdintensitet (HI) på trinna c og d – som tilsvarar klart hevdpreg. Som kjent forsvinn dei fleste av desse artane om området over lang tid får gro att med skog, eller om ein over lang tid gjødsalar med kunstgjødsel. Begge desse tilfella er eksempel på sterk endring i hevdintensitet (HI).

Mengdeartar (m) er artar med større dekning eller biomasseandel enn $1/8$ i eit utval av enkeltobservasjonseiningar. Dette vil i praksis seie ein art som førekjem med $1/8$ dekning eller biomasseandel innanfor eit representativt utval av 100 m^2 -ruter innanfor artens utbreiingsområde, eller innanfor eit representativt utval at 100 m^2 -ruter i heile Noreg, dersom arten førekjem i heile landet.

Vanleg er ein art med frekvens større enn $1/8$ i eit utval av enkeltobservasjonseiningar. Dette vil i praksis seie ein art som har ein frekvens større enn $1/8$ innanfor eit representativt utval at 100 m^2 -ruter innanfor artens utbreiingsområde, eller innanfor eit representativt utval at 100 m^2 -ruter i heile Noreg, dersom arten førekjem i heile landet.

Konstant art er ein art med frekvens større enn $4/5$ i eit utval av enkeltobservasjonseiningar. Dette vil i praksis seie ein art som har ein frekvens større enn $4/5$ innanfor eit representativt utval at 100 m^2 -ruter innanfor artens utbreiingsområde, eller innanfor eit representativt utval at 100 m^2 -ruter i heile Noreg, dersom arten førekjem i heile landet.

Vedlegg 3. Vegleing til skjøtelsplanskjema, B - spesiell del

Skjema B- spesiell del er delt opp i tre hoveddeler: Søkbare egenskaper (for Naturbase), Områdebeskrivelse (for Naturbase og som grunnlag for skjøtelsplan) og Skjøtelsplan. For søkbare egenskaper er det viktig at de begrepene og kodene som er oppgitt brukes. Områdebeskrivelse og beskrivelse av skjøtsel skal være ren tekst som ikke blir søkbar. For mer utfyllende forklaringer, se DN-håndbok 13 2. utgave 2006 <http://www.dirnat.no/content.ap?thisId=500031188&language=0>

Søkbare egenskaper:

Områdenavn: Offisielle stedsnavn etter vedtatte rettskrivingsnormer, dvs. normalt navn fra kartblad i M711-serien. Ved bruk av navn fra økonomisk kartverk oppgis i tillegg nærmeste stedsnavn på M711-kart. Eventuelt med støttenavn i tillegg (d.v.s. lokale stedsnavn som ikke står på kart, eller områdenavn).

Områdenr.: Løpenummer. Nummeret skal være unikt (to geografisk atskilte områder kan ikke ha samme nummer) og vil i en fylkes-/nasjonal sammenstilling starte med kommunenummeret.

IID i Naturbase oppgis hvis området ligger i Naturbase fra før.

Registrert av: (Inventør/kartlegger): Angi alle som har vært med på å fremskaffe primærdata i felt.

Tidligere registrert: Angi årstall for ev. tidligere kartlegging av lokalitet. Få fram om lokaliteten har blitt undersøkt gjentatte ganger. Referanse til rapporter settes opp under Kilder mot slutten av dokumentet

Naturtype: Etter DN-håndbok 13 om naturtypekart-legging. **Utforming(er):** Etter DN-håndbok 13. usikkerhet m.m. utdypes i områdebeskrivelsen. **Mosaikk:** En lokalitet kan inneholde en småskala mosaikk som det er vanskelig å avgrense, og der avgrensingen har liten praktisk betydning for planlegging og forvaltning. Lokaliteten plasseres da i den naturtypen det er mest av, eller den som er viktigst. Andre naturtyper eller utforminger som forekommer på lokaliteten registreres som mosaikk (tilleggsnaturtyper/-utforminger, helst med prosentandeler).

Verdi: A, B, C. Usikkerhet og gradering angis i områdebeskrivelsen.

Stedkvalitet: Avgrensingens nøyaktighet beskrives i 5 kategorier. Sett kryss.

Påvirkningsfaktorer (tekniske inngrep m.m.): Etter liste i vedlegg 11 i DN-håndbok 13.

Tilstand (hevd): For kulturbetingete lokaliteter oppgis tilstanden etter 5-gradert skala. Sett kryss. Under tilstand i områdebeskrivelsen nedenfor ønskes en mer utfyllende beskrivelse.

Bruk: For kulturbetingete lokaliteter oppgis *nåværende* bruk. Sett kryss. I områdebeskrivelsen nedenfor ønskes en mer utfyllende tekst om tidligere og nåværende skjøtsel.

Områdebeskrivelse

Områdebeskrivelse: Skal være forvaltningsrettet, tilpasset brukeren og må være tilstrekkelig til å kunne begrunne valg av naturtype, verdi og skjøtels- og restaureringstiltak som skal ivareta lokaliteten.

Innledning: Opplysninger om kartleggingen/ skjøtelsplanarbeidet. I hvilken sammenheng kartleggingen er gjort, hva som er gjort tidligere, om den nye beskrivelsen supplerer eller erstatter tidligere beskrivelser og lignende.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Geografisk beliggenhet og supplerende opplysninger til kartet, evt. buffersone beskrives. Hvor nøyaktig er avgrensningen? Sistnevnte kan variere, både som følge av kartleggingsmetodikk og naturgitte årsaker, og det bør skilles mellom disse to faktorene. Viktige topografiske og geologiske forhold. Viktige naturgitte faktorer som påvirker økosystemets stabilitet (skogbrann, flom, nedbør/luftfuktighet, vind).

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Supplerende opplysninger om naturtyper, utforminger og mosaikk oppgis her, samt supplerende opplysninger om truede vegetasjonstyper og evt. andre viktige vegetasjonstyper. Hvis naturtyper/vegetasjonstyper som ikke er prioriterte er inkludert, skal dette nevnes og begrunnes (f.eks. av arronderingsmessige årsaker).

Artsmangfold: Typiske/karakteristiske/dominerende arter. I hagmark/lauveng bør ulike treslag angis, samt deres mengdefordeling. I tillegg kan arter som supplerer eller spesifiserer ytterligere i forhold til naturtype-/vegetasjonstypebeskrivelsen nevnes. Alle sjeldne, kravfulle og rødlistede arter skal listes opp med antall/mengde for artene, samt funnhistorikk.

Bruk, tilstand, påvirkning: Utfyllende opplysninger om tilstand, inngrep, andre påvirkningsfaktorer, historikk og bruk. *Bruk:* Nåværende og tidligere bruk skal beskrives. For tidligere bruk menes tradisjonell drift, (helst tilbake til før krigen). Kontinuitet i bruk/ikke bruk: Angi perioder (årstall) med ev. opphør av drift. Perioder (årstall)

med ev. intensivering av drift, eks: flere slåtter pr år, økt gjødsling (type og mengde gjødsel med mer). For *tilstand* angi her eventuell avvikende skjøtsel: Slått men grasen ligger igjen, slått ved plenklipping, bare beiting osv. For slåttemyr er grøfning og slått viktig. For kystlynghei er brenning og beiting viktig. Noter type gjengroingsarter og grad av gjengroing. Avgrens gjerne på ortofoto arealer med preg av forfall. NB: (Dette blir supplerende opplysninger til rubrikken *hevnd* ovenfor) Påvkningsfaktorer kan i tillegg registreres som søkbar egenskap for alle naturtyper. For kulturlandskap kan bruk registreres som søkbar egenskap.

Fremmede arter: Forekomst og tiltak. (hvor de vokser avmerkes på ortofoto/kart).

Kulturminner: Forekomst av spesielle kulturminner i lokaliteten, eks bakkemurer, steingjerde, stakksneis osv.

- Skjøtsel og hensyn: Skjøtsel er aktive tiltak for å fremme naturverdiene. Hensyn er passive tiltak for å unngå skadelige aktiviteter for lokaliteten, eller visse former for bruk/inngrep som ikke vesentlig påvirker de naturverdiene som skal ivaretas. Konkrete forslag og behov for å ta spesielle hensyn utenfor lokaliteten bør det nevnes her. Det gis her en kortere oppsummering av det som skrives i skjøtelsesplanen om mål for skjøtsel, tilstand, skjøtselstiltak, tidsplan m.m.
- Del av helhetlig landskap: Sammenheng med andre områder innenfor et større areal. Det vil ofte være aktuelt å vise til nærmere beskrivelse i dokument eller kilde på faktaarket.
- Verdibegrunnelse (Obligatorisk): A, B eller C. Angi kort hvilke faktorer som i størst grad bidrar til verdien som er satt. Eventuell usikkerhet i forhold til verdien bør nevnes. Eventuelle utviklingstrekk som støtter verdivalget, nevnes. Om lokaliteten har endret verdisetting siden forrige registrering bør dette begrunnes her. Restaureringspotensialet til lokaliteten bør inn i verdivurderinga, om (deler av) enga er i forfall.
- Merknad: Her kan det legges inn uthevet kommentar om at lokaliteten må oppsøkes på nytt, at avgrensingen er for unøyaktig m.m..

Skjøtelsesplan

Dato skjøtelsesplan: Dato for ferdigstilt skjøtelsesplan.

Utformet av: Navn på ressursperson som har skrevet planen ev hvem som har veiledet skjøtelsesplanarbeidet.

UTM: Sett inn koordinater for midtpunkt i polygonet, **Gnr/bnr:** Oppgi alle gårds og bruksnummer innen lokaliteten som skjøtelsesplanen gjelder for. (Kan bli mange for store lokaliteter som kystlynghei. Her kan dere få hjelp av kommunen).

Areal (nåværende og etter evt. restaurering): Oppgi areal på lokaliteten ved registrering, om aktuelt angi også areal etter at restaureringstiltak er gjennomført dersom dette vil endre på arealstørrelsen.

Del av verneområde: Det skal noteres om området ligger helt eller delvis innenfor et verneområde.

Kontakt med grunneier/bruker: Det er meget viktig å holde god dialog med grunneier/ev. bruker under hele skjøtelsesplanprosessen, slik at skjøtelsesplanen blir konkret og tilpasset grunneierens behov, kapasitet og drif. Det skal dokumenteres at skjøtelsesplanskriver har hatt denne dialogen, og med hvem dialogen er ført.

Mål: Deles opp i hovedmål, delmål, ev. mål for delområder, samt tilstandsmål for enkelte arter. Rødlistearter, karakterarter, totalt antall arter. Konkretiseres med % økning innen et tidsrom, eks innen 10 år. Er lokaliteten i god hevd vil det være et mål i seg selv å beholde dagens artsinventar og fordeling. Om området ligger innefor et verneområde og har konkrete bevaringsmål som vil påvirke skjøtelsen så skal dette beskrives her.

Aktuelle tiltak: Deles opp i: *Generelle tiltak* (med henvisning til A: generell del i skjøtelsesplanen), *Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle* dvs restaureringstiltak som er nødvendig for konkret denne lokaliteten og som ikke er beskrevet i den generelle delen. Det kan være behov for brenning, ringbarking, tidspunkt for tiltak, midlertidig plassering av kvisthauger, bekjemping av problemarter, eller spesielle *hensyn* knyttet til kulturminner, styvingstrær, hi/reir, fuktområder, adkomst til lokalitet, utkjøring av tømmer/ved, eiendomsstruktur osv.

Til sist; *Aktuelle årlige skjøtselstiltak, utover de generelle*. Eks spesifikke lokale slåttetidspunkt, behandling av høyet, bortkjøring, slått hvert år eller sjeldnere, ev før- og etterbeite, hva slags dyr, antall beitedyr, ev. tidsperioder for beiting. Lauving/styving; tidspunkt, behandling av kvister osv.

Utstysbehov: Spesielle behov for utstyr til skjøtsel/restaurering.

Oppfølging: Det bør angis årstall for evaluering av tiltakene igangsatt etter skjøtelsesplanen. Om det er aktuelt med supplerende registrering av spesifikke artsgrupper så nevnes dette her.

Tilskudd/skjøtelsavtale: Gi opplysninger om det er søkt midler RMP, SMIL ev andre miljømidler, samt opplys om det foreligger skjøtelsavtale og hvor lenge den gjelder.

Ansvar: Navn på person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtelsesplanen, eks grunneier/bruker for gjennomføring av tiltak, samt person i forvaltningen for oppfølging av skjøtelsavtaler med mer.